

Onder de rook van de Heineken

Meld je aan voor onze nieuwsbrief om op de hoogte te blijven van
de nieuwste boeken van Ambo|Anthos *uitgevers* via
www.amboanthos.nl/nieuwsbrief.

Harold Hamersma

Onder de rook van
de Heineken

Een jeugd in De Pijp

Ambo|Anthos

Amsterdam

Een fragment uit het eerste hoofdstuk van dit boek is eerder verschenen als
'Een schitterend leven' in de bundel *Wat ik van mijn moeder leerde*,
samengesteld door Manon Duintjer. Amsterdam: Ambo|Anthos, 2019.

Enkele namen en karaktereigenschappen van de betrokkenen
zijn veranderd om hun identiteit te beschermen.

ISBN 978 90 263 4988 1

© 2020 Harold Hamersma

Omslagontwerp Roald Triebels, Amsterdam

Omslagillustratie Gerard Douplein 1-3, met op de achtergrond
de Eerste Van der Helststraat, 3 mei 1960 © J.M. Arsath Ro'is /
Stadsarchief Amsterdam (010122031511)

Foto's binnenwerk uit privéarchief, tenzij anders vermeld

Foto auteur © Mark Uyl

Verspreiding voor België:

Veen Bosch & Keuning uitgevers nv, Antwerpen

Voor mijn zoon Bob en mijn dochter Julia

Inhoud

Stamboom 9

- 1 Jacob van Campen 52¹ 11
- 2 De Pijp in 20
- 3 Richting Bosplan 28
- 4 De Stadhouderskade over 37
- 5 Door de Frans Hals 46
- 6 Op de hoek van de Eerste Sweelinck 57
- 7 De bovenburen 67
- 8 De Ruysdaelkade langs 77
- 9 Op het Picoplein 85
- 10 Naar de Ceintuurbaan 98
- 11 In de Govert Flinck 109
- 12 Aan de overkant van de Ferdinand Bol 119
- 13 De platenwinkel om de hoek 130
- 14 Linksaf bij het Rijks 141
- 15 Onder de rododendrons in het
Weteringplantsoen 150

- 16 Onder de rook van de Heineken 160
- 17 Op De Molshoop 170
- 18 Nic. Witsenkade t/o 14 180
- 19 De Tweede Jacob van Campen 190
- 20 Voor de deur een Esso-pomp 199
- 21 Bij Berkhout 209
- 22 Een meisje van de gracht 217
- 23 Aan het eind van De Banaan 228
- 24 De Pijp uit 238
- 25 Retour afzender 245

De familie Hamersma (vaderskant)

Auke Hamersma sr. x Aaltje

Auke Hamersma sr. x Riek

Klaas Hamersma

Ab Hamersma

Auke Hamersma jr. x Janny Dool

Jean Hamersma

Riek (dochter uit eerdere relatie Riek)

Joop Hamersma

Harold Hamersma
Jeroen Hamersma
Elise Hamersma

De familie Dool-Mok (moederskant)

Sjaak Dool x Mina Mok

Sjaak Dool x Fien Takes

Bepjie Dool

Janny Dool x Auke Hamersma

Sjaak jr. en Jan Dool (tweeling)

Joke Takes

Carla Takes

Robbie Takes (kinderen uit eerdere relaties Fien)

Evelien en Nico Dool (tweeling)

Marijke Dool

Ingrid Dool

Jacob van Campen 52¹

In de gang van het huis waar later Carice van Houten zou gaan wonen was mijn moeder in de vroege ochtend van 9 augustus 1956 op haar knieën de vloer aan het dweilen. Telkens als zij meende dat ze het gemarmerde oranje linoleum nu wel droog had gemopt, moest ze weer opnieuw beginnen. Onrustig geslapen. Draaien. Kramp. Buikkrimp. Vooral buikkrimp.

Janny, tweeëntwintig jaar en zwanger. Dat haar zwangerschap gepaard ging met andere verschijnselen, anders dan dik worden, was haar onbekend. De enige vorm van seksuele voorlichting die zij ooit van haar moeder had gehad, was nauwelijks onderdrukt gehijg, het grommende gelach van haar vele veroveringen en de ranzige geur die de hoek om kwam van het behangdunne wandje waarachter zij met haar oudere zusje Beppie sliep en die haar neus binnendrong. Plaats van handeling: een halve maar geheel uitgewoonde woning in de Eerste Jan Steenstraat, in de Amsterdamse Pijp. Ook begreep Janny al op jonge leeftijd waar-

toe de slang in de wc met aan het uiteinde een oranje flacon diende: als je daar zeepsop in deed zouden er geen baby'tjes komen. Dat dit geen bewezen methode was bleek toen er later een jongenstweeling werd geboren, haar broertjes Sjaak en Jan.

Hun vader – en ook de hare – ging in 1942 voorgoed het huis uit. Mijn moeder was negen. Vrijwel direct daarna kwam er een stroom van mannen op gang. In de tijd dat haar vader nog met haar moeder getrouwd was en soms weken van huis was, druppelde het al, maar toen hij eenmaal echt zijn hielen had gelicht gingen alle sluisen open. 'Ome Jan' mocht Janny die nieuwe mannen in het leven van haar moeder noemen. Of 'ome Piet' (twee keer). Ome Nico. Ome Teun. Ome Bart. Ome Massie. Ome, ome, ome. Het waren allemaal omes. En niet bepaald hoge. Eentje was een havenarbeider die haar moeder had opgepikt in een café op de Albert Cuypmarkt. Er was een slagersknecht die twee vingers miste aan zijn linkerhand maar met zijn overige acht heel vaardig bleek. De aardappelboer die toch al aan huis kwam om zijn bintjes te brengen. En ach, wanneer hij in de buurt was kon-ie meteen wel wat anders kwijt.

Soms bleven ze een paar uur. Een nacht. Een paar weken. Niet zelden richtten de omes hun ogen op de dochters des huizes. En het bleef niet alleen bij de ogen, al was mijn moeder aan het einde van de oorlog nog maar twaalf. De buurt begon er schande over te spreken. Niet zozeer omdat haar moeder er wel pap van lustte, als wel omdat ze niet in staat bleek om voor een fatsoenlijk ontbijt voor haar kinderen te zorgen. Die werden verwaarloosd. Mijn moeders twee jaar

oudere zusje redde zich nog wel, maar zelf werd Janny gemededen op school, omdat ze stonk. Bedplasser was ze. Zich 's ochtends wassen was er niet bij. De kleren waarin ze had geslapen droogde ze door voor de kachel te gaan staan.

En natuurlijk was er de oorlog. Ook dat nog. Mijn moeders tante Branca was met haar zes kinderen naar Auschwitz gestuurd. Nooit meer teruggekomen. Hongerwinter. Hond in de pot. Haar hond. Het huis vervuilde. Maden kropen door de nooit verschoonde kinderbedden. Inmiddels was ze handig geworden in het met haar duim dooddrukken van het wriemelende wit. Uiteindelijk werd haar moeder uit de ouderlijke macht gezet. De meisjes waren inmiddels oud genoeg, zo vond Jeugdzorg, om voor zichzelf te zorgen. Sjaak en Jan werden uit huis geplaatst en kwamen terecht bij een kinderrechter in Haarlem. Die heel liefdevol was, vooral onder de dekens van de twee knaapjes.

Het promiscue gedrag van haar moeder had op Janny een averechts effect. Seks was niet iets wat haar opwond, maar wat ze onderging, wat erbij hoorde. En nu was ze zwanger, en nog wel van een man die van haar hield. Mijn vader. Ze had geen betere man kunnen treffen. Lang, krachtige kop, filmsterrenlook en sterk. Op latere leeftijd zag hij er nog steeds goed uit. Fotografen hielden hem zelfs op zijn vijftiëntachtigste nog staande om hem te portretteren. Denk aan een kruising tussen Roodbaard de Piraat en Kapitein Iglo en u hebt een idee van hem. Het zal dan ook niemand verbazen dat zijn grootste hobby vissen was. En dat hij beroepsmarinier is geweest. Ahoi. Veel belangrijker echter: hij was onvoorwaardelijk trouw aan mijn moeder. En hij heeft tot aan

zijn dood, op zijn zesentachtigste, van haar gehouden.

Andersom was dat ook wel zo'n beetje het geval. Tenminste, zo meent zij het gevoel dat ze sinds hun trouwen in 1954 voor hem had te omschrijven. 'Hield je wel van papa, mama?' vroeg ik haar toen hij was overleden. 'Ja hoor.' Misschien werd haar 'houden van' mede gevoed doordat hij goed kon koken. Hoewel ik me altijd heb afgevraagd of ze wel van eten hield. Misschien was het meer genegenheid die ze koesterde, omdat er eindelijk iemand was die voor haar zorgde.

Koken was niet haar forte. Als de liefde van de man door de maag gaat, heeft mijn moeder in de eerste jaren van hun huwelijk er alles aan gedaan om een echtscheiding te bewerkstelligen. Zij liet water nog aanbranden.

Ooit vroeg mijn vrouw mij welke herinneringen ik had aan wat wij vroeger thuis aten. Dat is te zeggen, voordat mijn vader – nadat hij was afgekeurd als marinier – zich van zijn baantje als messenslijper, gasfitter en later verwarmingsbuisenmaker naar huis spoedde om voor zijn drie kinderen te koken. Voordat hij achter de pannen kroop was het hoogtepunt voor ons de zaterdagse broodmaaltijd die mijn moeder verzorgde. Daar kon niet veel mee misgaan. Na een week van gastronomische verschrikkingen van haar hand keken we er reikhalzend naar uit. Witbrood. Twee soorten. Gesneden. Rotterdammer en casino. Verse vleeswaren kwamen van Loekie in de Ferdinand Bolstraat. Had mijn vader net zijn salaris gehad dan stond er achterham op tafel. Naarmate de maand vorderde werd de kwaliteit van de 'fijne vleeswaren' minder fijn.

Mijn vader begon met soep maken. Kippensoep. Altijd kippensoep. Nog ruik ik de lucht die door de lange gang kwam aanzweven. Het hongergevoel versterkend, opgebouwd door een hele middag voetballen in de speeltuin op het Kleine-Gartmanplantsoen, waar ome Arie de beheerder was. Weer een ome. Maar deze kon zijn handen thuishouden.

Ervaringen met andere mannen dan mijn vader heeft mijn moeder niet gehad. Of het moet die avond in 1951 zijn geweest, voordat ze hem leerde kennen. Toen ontmoette ze Harry Mulisch. Ze was achttien. Slechte smaak wat vrouwen betreft kunnen we de auteur niet verwijten. Mijn moeder was – en is nog steeds – een mooie vrouw. Ze dansten op het Leidseplein. Hij bracht haar achter op zijn fiets naar huis. Hoe zou zij hem vastgehouden hebben? Waar hebben ze het over gehad tijdens dat korte tochtje?

‘Wat doe je voor de kost?’

‘Wil je later kinderen?’

Ik heb er weleens over gefilosofeerd hoe het met mij zou zijn gegaan als ik Mulisch’ zoon zou zijn geweest. In ieder geval had het dan meer voor de hand gelegen dat ik schrijver was geworden, maar dan was er sprake geweest van het Jordi Cruijff-effect: een zoon die best goed in zijn vak is, maar lang niet zo goed als zijn vader. Bovendien was ik dan niet opgegroeid in De Pijp, maar had ik pijp gerookt.

De Pijp was de buurt waar ook de rest van mijn moeders familie woonde. En die van mijn vader. Ik ben er geboren. Na dertig jaar in Duur-Zuid te hebben gewoond, het reservaat achter het Concertgebouw, ben ik er nu weer terug. Op

de Ruysdaelkade. Nee, niet op het stuk dat vroeger bekendstond als ‘Het Fluwelen Eindje’, waar de meisjes van plezier huisden.

Dagelijks loop en fiets ik weer door de buurt – mijn buurt – op weg naar de Gerard Doustraat, vlak bij de Van Wou, waar mijn vrouw een kookboekwinkel heeft die tevens dienstdoet als mijn werkplek. Daar proef ik mijn jaarlijkse quotum van achtduizend wijnen om erover te kunnen schrijven.

Ik ruik er de roti als ik langs Warung Spang Makandra kom, het Surinaamse eethuis aan het begin van de straat. Er schuiven laatjes van mijn geurgeheugen open en ik bevind me weer in het trappenhuis van mijn geboortehuis, waar ik tot mijn dertiende heb gewoond. Boven ons kwamen op een zeker moment een Surinaamse moeder en haar dochter wonen. Dochter Nettie was vijfenzestig en haar moeder zesentachtig. Ondanks hun leeftijd kookten ze het liefst hun eigen potje. Alle benodigde ingrediënten waren in de buurt te koop. Toen al kende De Pijp zijn toko’s. Bovendien fungeerde mijn vader als leverancier. Als fanatiek sportvisser was hij bijna iedere zaterdag in Vinkeveen te vinden en na de komst van ‘tante Nettie’ en ‘Moesje’ was de vangst terugzetten er niet meer bij. Snoeken en snoekbaarzen verdwenen in de pan. Ik zie nog hoe die forse karper in die veel te kleine zinken badkuip midden in hun keuken zwom, zodat hij zijn darmen kon ledigen en later niet gronderig zou smaken.

In ruil voor de vis kregen wij regelmatig pannetjes aange-reikt. Zo aten wij roti in zijn vele gedaantes. Met kip. Met vis. We aten B.B.R., Bruine Bonen met Rijst. Aan de rode mada-

me-jeanettepepers die Moesje bij wijze van snack at, uit de struik die mijn moeder voor haar had meegenomen van de Cuyp, waagden wij ons niet. Maar verder aten we en zongen we met ze mee, vooral als hun familie er was. Max Woiski liet zijn 'B.B. met R.' door het trappenhuis klinken. Zo ook zijn verzoek 'O Nederland, geef mij rijst met kousenband'. Ik hoor hem weer. En ik ruik ook mijn jeugdherinneringen.

Nooit neem ik dezelfde weg naar mijn werkadres. De ene keer ga ik door de Frans Halsstraat en kom ik langs de plek waar bakker Paradijs zat, de vader van de voormalige hoofdredacteur van *De Telegraaf*. Daar gloeit nog steeds een oven, maar nu die van een pizzeria. Het melkboertje is Japans geworden. Soms neem ik de route door 'mijn oude straat' waar vroeger buurtcafé 't Hoekje zijn gasten ontving. Dat waren onder anderen mijn vader en ik. Hij leerde mij er als jochie biljarten. Inmiddels hebben de groene lakens plaatsgemaakt voor witte servetten. Café Caron is er gevestigd.

Ik voel me thuis in De Pijp. En onze werkplek in de Gerard Dou draagt eraan bij. Misschien komt dat doordat het DNA van mijn vader er nog tussen de plinten zit. Niet dat ik er ooit naar gezocht heb, maar het kan niet anders. Toen hij nog een kleine jongen was, zat op dit adres zijn kapper. Of zoals hij hem noemde: 'm'n kappert'.

De winkeldeur gaat open. Mijn moeder komt binnen. Dat doet ze twee keer per week. Ze woont vlakbij. Ze komt een kop koffie drinken. En wat te eten halen voor 's avonds, want koken kan ze nog steeds niet. Ze heeft net kilometers door de stad gefietst. Of anders toch wel een lange wandeling ge-

maakt, langs de Amstel of door de buurt. ‘Schitterend.’ Fiet-
sen en lopen. Lopen en fietsen. ‘Ja, weet je wat het is? Ik word
nooit moe.’ Iedere keer zegt ze het weer. ‘Of had ik dat al ge-
zegd?’

Aan beide handen heeft ze een tremor. Ze ziet er wel het
voordeel van in: ‘Zo houd ik altijd lekker schuim op mijn
biertje.’ Terwijl ze helemaal geen bier drinkt. Alles – maar
dan ook echt alles – bekijkt ze van de positieve kant. Alles
wat na haar jeugd kwam was beter. Veel beter. Ongeloof-
lijk veel beter. Of zoals zij zegt: ‘Schitterend.’ Alles vindt ze
schitterend. Een stopwoordje dat ze tot haar levensmotto
heeft verheven.

Ik kijk naar haar. Daar zit ze dan, omgeven door het DNA
van mijn vader. Maar ook zij had wat beschikbaar voor mij.
Zij wees mij erop dat slecht weer eigenlijk mooi weer is. Dat
mooi weer vervolgens schitterend is. En omdat een mens
nooit te oud is om te leren laste ze onlangs nog een leermo-
ment in. Ze biechtte op dat ze laatst een nachtmerrie had ge-
had. Om deze bekentenis in één adem weer te ontkrachten:
‘Bijna dan. Ik droomde dat ik heel even niet blij was. Schit-
terend hè?’

Is ze gek? Ik vraag het me weleens af. Waarom huilde ze
niet toen haar man doodging? U begrijpt het: zij vond de be-
grafenis ook schitterend. Apart was die zeker. Omdat mijn
vader zo’n jaar of dertig Sinterklaas heeft gespeeld werd zijn
kist onder de klanken van ‘Dag Sinterklaasje’ de aula van
Zorgvlied uit gedragen. Het was haar idee.

‘We hebben het zo goed gehad samen, maar die man was
op, hè, en ik had me voorgenomen om niet te gaan huilen,’

luidde haar antwoord toen ik het vroeg. Het bracht een herinnering in me boven. ‘Nooit gaan zitten pruilen, Haroldje Dwarreltje,’ fluisterde ze mij vroeger in vanaf de rand van mijn bed, als ik meende dat daar reden toe was. Zij liet mij zien dat een glas nooit halfleeg is maar ook nooit halfvol. ‘Kijk, je gooit de inhoud gewoon in een kleiner glas. Dan is dat weer helemaal vol.’

Inmiddels is het zachtjes gaan regenen.

‘Nou, ik ga maar weer eens een eindje fietsen,’ zegt ze, terwijl ze naar buiten kijkt. ‘Het is schitterend weer.’

De Pijp in

Met mijn moeder heb ik afgesproken op neutraal terrein, bij de huisartsenpost in de Maasstraat, tussen haar huis bij het De Mirandabad en De Pijp in. De laatste tijd is ze wat vergeetachtig, vindt ze zelf. Ik kan het beamen. Met kerst heeft ze een halfuur bij ons in de straat op nummer 165 staan aanbellen.

‘Maar het hele huis was donker en jullie deden niet open.’
We wonen al meer dan dertig jaar op 169.

Vervolgens liep ze naar de kookboekwinkel in de Gerard Doustraat om te kijken of we daar de kerstdis hadden opgetuigd.

‘Maar daar waren jullie ook niet.’

Drie uur later dan gepland gingen we aan tafel. Ze was maar weer terug naar huis gewandeld. Een mobiele telefoon heeft ze niet, want ze weet niet hoe die werkt. Na het overlijden van mijn vader hebben we zelfs weer een ouderwets telefoontoestel met draaischijf geïnstalleerd. We vonden nog een appelgroene in hun berging. Eentje met druktoetsen ging al te ver.